

sebene namene v šoli. Marsikteri učitelj bi v šoli rad govoril o tej in unej reči, in bi rad zadostoval sedanjemu duhu časa, toda manjka mu potrebnih knjig in sploh pripravnih pomočkov, da bi mogel uresničevati svoje blage misli. Kako pa bi se napravile toliko potrebne šolske knjižnice?

Pri vsaki novi šoli naj bi se k drugim stroškom precej že gledalo na knjižnico in odmerovalo nekaj za ta namen. Večkrat se godí, da so nova šolska poslopja draga, draga — in stanejo srenjčane veliko veliko truda in denarja — pa so vendar komaj tolika, ali pa še ne, kakoršnih bi bilo treba. Mnogokrat stanejo že same priprave, n. pr. gosposkini ogledi po več let, razpertije zavoljo tega med srenjčani, neugodni čas za zidanje i. t. d. — toliko, da bi se lahko postavila lepa šolska hiša brez vsega daljnega srenjskega davka. Ako bi se tedaj pri zidanji šolskih poslopij le nekoliko bolje gospodarilo, bi se povsod lahko prihranilo in odločilo kakih 100 gold. za šolsko knjižnico, in šola s tako koristno napravo bi bila več vredna od naj lepše šolske palače. Tedaj srenjčani, šolski predniki in vsi, ki stavite nove in popravljate stare šole, zapišite si v preračun: Vsaka šola naj bi imela svojo knjižnico!

Kaj si učitelja dopisujeta.

Misel misel sproži, beseda pa besedo prinese. Bolj ko premišlujem ljudsko šolo, nje dolžnosti in njeni vpliv do ljudstva, več ti imam povedati. Kakor veš iz poprejšnih listov, če si jih v njihovi celoti po zadržaji, ne po besedah prečital, zlagam se v načelu z gosp. Daničinim pisateljem, a rekel sem, da preveč od šole ne smemo pričakovati, sicer bi jo dolžili napak in pregreh med ljudstvom, katerih ona ni kriva, pa jih tudi odverniti ne more. Ljudsko šolo moramo imeti za zerkalo svojega časa, ona je tudi podoba učenikova in staršev v tem kraju; otroci v šoli se marsikaj dobrega nauče, izstopivši in popustivši šolo pa so taki, kakor je njih čas. V tem smislu ti pišem 3. pismo.

G. pisatelj vpraša: „Kaj ne gospodari naj bolje sercê v vsakdanjem življenji, bolje ko pa um? Kakor hitro bodo tedaj serca za dobro bolj goreča in vneta, zboljšalo se bode gotovo tudi kerš. življenje. Da pa ni to samo prazna domišljija, prepričajte se!“

Potem nam g. pisatelj v zgled stavi perve kristijane, potem verne v daljnih misijonih in tudi kristijane na Turškem?

Kdo pa je, ki omeči terdovratno človeško serce? Beseda božja se nam sicer oznanuje, da pa obrodi sad v večno življenje, pride od milosti božje. To je tista čudna in skrivna moč pri katoliških misijonarjih; ta je ohranila vero v prvih stoletjih. Drugače se pa beseda božja oznanuje nevednim in priprostim, drugače učenim ali namišljeno učenim ljudem. Večne resnice so pretresovale in še pretresujejo serca nejevernikov, in jih navdajajo z zveličanskim strahom; sladak jarm Kristusov je revnemu in prostemu ljudstvu ljubši in prijetnejši, njih serca bolje tolaži, kakor merzlo in terdo poganstvo. Veliki in mogočni čudeži, kateri so se godili v prvih časih kristijanstva, zlasti v apostolskih časih, so prepričale neverni svet nebeskega nauka. — Dan danes se med nami tako očitni čudeži ne godé, Bog hoče, da človek dela, kar je v njegovi moči; svečeniki Gospodovi, učenjaki katoliški in sijonski čuvaji naj delajo po svoji moči, ter branijo katoliško resnico z učeno, prepričavno besedo po cerkvah, po časopisih, ker tako je navajen naš svet; prvi oznanovavci sv. vere, aposteljni in učenci Gospodovi so jo pa razširjali z trudom in znojem, in so za sv. vero kri prelivali. Misijonarji med ajdi bolj učé z ljubeznijo in s poterpežljivostjo, kakor z besedo. — Verni kristijani, ki ne morejo besede božje oznanovati, naj pa z molitevjo razširjujejo sv. vero, in božja beseda bo svoj sad obrodila, kakor ga je še v vseh časih. — V svoji poterpežljivosti si bote svoje duše rešili, se more reči od kristijanov gerške razkolniške cerkve. Turški jarm je pa nekoliko pohladil njih goreče sovraštvo do Rima, in več stori za zedinjenje, kakor vse prizadevanje rimskih papežev. — Ženski spol imenuje tudi cerkev pobožni spol, ali je pa pobožnost, ki izvira bolj iz serčnih čutil, kakor iz umovih vodil, tudi vselej prava pobožnost? *) Kako potrebno

*) L. 1849. so pokojni Slomšek pri pastirstvenih shodih duhovnim stavili to vprašanje: „Skušnja učí, da je moški spol, kar zadeva pobožne vaje skoraj povsod mlačen, merzel in zanikern; ženski spol pa večkrat prenapet in sanjarsk. Od kod izhaja ta zla razloga (Ursächenthaltnis) v pastirstvu? Kako bi se dala ta napčenost (Uebelstand) odpraviti?“ Kaj so duhovni odgovorili, ne vemo, berž ko ne pa to, da se ne sme enostransko le serce obdelovati. — Narodi in tudi ljudje enega naroda po raznih krajih stanujoči so zelo različni po svojih dušnih darovih. — Nемеc želi v vseh rečeh do dobrega prepričan biti. Taljan pa se hitro vname, pa ga tudi navdušenost hitro mine; Goreneo je bolj hladnega serca od Dolenca in Štajerca, njemu mora govornik bolj na pamet in razum govoriti, da ga prepriča; resnico pa potem, ko jo je razumel, v svojem sercu ohrani. Pis.

je, da človek ne ravná le po svojih čutilih, kateri so danes taki, jutro drugačni, g. pisatelj sam dobro vé. Ko bi pobožnost le izviralá iz mečjega serca, bi ne bila čednost, mlačnost, nejevera pa ne hudobija in pregreha, in bila bi pobožnost le za miloserčne ljudi tesnega in kratkega uma. Iz tega se menda praktično le to dá posneti, da je človeško serce zares verno in pobožno, in da mora človek poprej verovati in potem modrovati, dasiravno tudi vemo, da je premišljevanje dosti ljudi posebno učenih pripeljalo, pa jih tudi še sedaj pripelje k resnici in spoznanju.

V 13. listu dalje pravi g. pisatelj, „da keršansko življenje hira in peša, zlasti med mladino, ker se jej razlaga ravno v šoli ves keršanski nauk presuhotno bolj za merzli um, zanemarja se pa le prerado za popoljšanje življenja tolikanj potrebno mehčanje serca. Druga napaka v tem oziru od prve še važniša in torej toliko žalostnija, je ta, da manjka ljudski sedanji šoli večidel keršanske odgoje t. j. premalo se vadi mladina dobrega premalo se odvaja že v šolo prinesenih napak in razvad Jaz ne pravim, da se mladina premalo uči spoznavati kerš. dolžnosti in čednosti; uči se zadosti ali vadi t. j. priganja in uri se premalo v spolnovanji teh dolžnost in čednost“.

Jaz ti pa, dragi moj Radoslave, kar na ravnost rečem, da se mladina sim ter tje tudi premalo uči spoznavati kerš. dolžnosti in čednosti. In v tej reči se pregrešé ne stari opešani duhovni, marveč mladi čeversti delavci, od katerih bi imela cerkev in država naj več pričakovati. — Vsi goré za svoj narod, ko pa pridejo med prosto ljudstvo, jih pa kar božjast lomi, ko bi imeli v šolo med nevedno mladino stopiti, jo učiti in tako djansko pokazati svojo ljubezen do naroda. Vsak izgovor je tukaj dober, in vsak posel je imenitnejši in važnejši, kakor mladino podučevati. Drugače je o tem mislil ranjki škof v Ratisboni J. M. Vittman*). Bil je prej katehet v mestnih šolah, in je na teden podučeval po 37 ur. Enega dne pride minister bogočastja v mesto, in rad bi bil poznal Vittmana; pozove ga tedaj ob 3. uri popoldne k sebi. Vittman se mu prav ponižno zahvaljuje za to čast, pa se tudi vljudno izgovarja, da ne more priti, ker ob treh ima keršanski nauk v tej in tej šoli, nauka pa ne sme odložiti, tudi drugemu ne pripustiti; g. mi-

*) Glej „Danico“ 1. 1861 l. 2.

nister naj mu tedaj drugo uro odloči. G. minister je zavoljo opravkov odrinil še tisti dan, in Vittmana zavoljo tega gotovo ni manj čislal. Od nekega domačega rojaka, ki je svojo blago dušo Bogu izročil v drugem delu svetá, *) se pripoveduje, da ga je pri začetku nekako merzelo do šole; da pa bi premagal samega sebe, sedí dostikrat po več ur v šoli v zadnji klopi poslušaje šolsko podučevanje. Kjer je tedaj gorečnost do šole, do podučevanja mladine, tam se marsikaj doseže, marsikaj se dá na boljše obrniti, marsikaj zamujenega popraviti, če se ravno vse to ne zgodi in tudi vselej zgoditi ne more, kakor tukaj g. pisatelj tirja. Naš rojak in misijonar v daljni Ameriki, g. Franc Pirc, piše v „Danici“, da svoj misijon vselej začne le pri malih otrocih; tako tudi skerbni dušni pastirji pred vsem skerbé za mladino, veselé se šole, in če je nimajo v svojem kraju, naredé si jo sami, in tako po otrocih skerbé za boljšo prihodnost; kar pa v šoli začnejo, nadaljujejo potem v spovednici, ker tam je kraj, kjer se serca mehčajo in za dobro vnemajo, ker se daje za vsako starost, za vsaki stan potrebnega podučevanja, kjer spovedenec svoje serce odkriva; in na prižnici, kjer se pa grajajo očitne napake, očitno pohujšanje, kjer se vernim zopet resnice razlagajo, ktere so v šoli slišali. In tako je šola cerkvi v pomoč, cerkev pa za šolo skerbí, vnema starše, da otroke v šolo pošiljajo, svári nevbogljive, ter podpira šolo v vsem s cerkveno veljavo.

G. pisatelj nam potem izrazuje vzor keršanske matere, ktera otroka privadi keršanskega življenja, in mu spolnovanje kerš. dolžnosti spremeni v navado, ki človeka v vojskovanji zoper huda nagnjenja, tako krepko podpira. Blagor otroku, ki ima tako dobre starše! Koliko pa je takih staršev, kteri sami dobro izrejeni bi tudi svoje otroke dobro izrejevali! Otroci so živa podoba svojih staršev, in če otroke pogledamo, tudi lahko spoznamo, kakošna je hiša, v kteri so zrastli. Tukaj pa velikrat pogledamo v strašno brezno nramnega spridenja in pokvarjenja. — Otroci se večidel izrejajo le za ta svet, da svetu dopadajo: kaj bodo ljudje rekli, če boš tak ali tak, če se bo to ali uno od tebe slišalo; — kaj pa še le tam, kjer jim še takih naukov ne dajejo, kjer jih na ravnost z besedo in z zgledom spridujejo! — Koliko otrok je že v 6. ali 7. letu tako popolnoma

*) Ta blaga duša je bil ranjki g. L. Lavtizar, nekdanji duhovni pomočnik na Dobrovi. Slava njegovemu spominu!

pokvarjenih in spridenih, tako zvitih in prekanjenih lažnjivcev in hinavcev, da se jih keršanski učitelj kar vstraši, in se mu njih duša v serce usmili, ker tukaj naprej vidi, da bo njegov trud malo pomagal. Lepa vodila tukaj daje g. pisatelj ljudski šoli, ali kaj pomaga, ker se to dostikrat kar nič ne dá izpeljati! G. pisatelj nam menda tukaj hoče le povedati, kako zelo je potrebno, da učenik pazi na svoje učence v šoli in zunaj šole, da tudi malih reči v nemar ne pušča, da jih svari hudega, jim kaže nevarnost, ktera preti njihovi duši, jih svari pred slabimi zgledi, in jih opominja, kako se obnašati med svetom. — Poglavitno, pa tudi naj imenitnejše in vazniše, kar je tukaj povedati, g. pisatelj le nekoliko omeni, pa se vendar dosti razločno bere med versticami. — Kako bote učenci izrejevali dobre kristijane, če ste sami preveč posvetni! kako hočete, da bodo vaši učenci krotki, pohlevni v svojem obnašanju, če nad vami vse kaj družega vidijo! Odgojujte naj pred sami sebe, odpravljajte maroge in lise iz svojega življenja, potem bote ložeje druge učili in svarili. Bodite prej sami taki, kakor hočete, da postanejo tisti, ktere izrejate!

Gorje pa vam, če ste mladini v spodtikljej. Ko bi vsak na tanko in vestno svojo dolžnost spolnoval, bi bilo na svetu vse drugače, tudi po ljudskih šolah bi ne bilo sim ter tje slišati od nerodnosti ali celó od očitnega pohujševanja.

Na svetu pa raste lulika in pšenica skupaj do časa žetve. In hišni gospodar je rekel svojim hlapcem: „Pustite, da oboje raste do časa žetve, da pokončajè luliko pšenice ne poteptate.“ Tedaj tudi mi nikogar ne obsodimo; reč naj se pa objektivno prevdarja in pretresuje. So bile dobre, srednje in tudi slabe šole, kakoršni so bili namreč učniki, in tako bo tudi v prihodnje. Čim več bojo učniki sami keršansko izobraženi in verni kristijanje, timveč bojo izrejevali izobražene ljudi in verne kristijane. — Na Nemškem so se svoje dni posvetovali učniki, kako naj učitelj ravná, da ostane zmirom vedrega in čilega duha. Eni so to, drugi to nasvetovali, poslednjič vendar reče eden: Učenik naj rad moli, potem ostane njegov duh veder in čil. Šola je podoba učnikova, metoda ne izreja; živa podoba učnikova vtisne se otročjemu sercu, in to izreja, — podoba svojega kraja, svojega časa; ko bi bil svet v obče spriden, bi tudi šola ne bila drugačna; dokler se pa na svetu čednost in nравnost spoštuje, skerbé tudi starši in šolski predniki, da se mladost

keršansko in nravno izreja. Ljudska šola je dete naj novejših časov, domá v protestantovskih deželah, pa naseljeno tudi v katoliških deželah; država in cerkev veliko od nje pričakujete; svet in Kristus se poganjata, pridobiti si mladost pod svoje bandero. Omika in učenost naj nadomestuje keršanstvo; ljudstvo se mora osvoboditi, ter oprostiti duhovskega jarma. To je poslednji namen posvetne učenosti brez Boga; tega naj se pa tudi ljudstvo navzame in prepriča.

G. Daničini pisatelj pozivlja vse v keršanski odgoji delajoče šolnike in dušne pastirje, da naj svoje misli in skušnje v zgoraj navedenih rečeh zapišejo in po Danici razglasé. Naj tedaj tudi jaz nekaj spregovorim. „Vi ste sol zemlje“, rekel je Kristus svojim apostelnom, in „pojditе in učite vse narode!“ Učeništvo z besedo in zgledom je božji zveličar svoji cerkvi izročil. Svečeniki Gospodovi učé božjo besedo v cerkvi, in ker imamo sedanjí čas tudi skoraj povsod ljudsko šolo, je ona za to kaj pripraven kraj. Da pa dušni pastir bolj vspešno skerbí za keršansko izrejo šolske mladine, mora imeti vpliv do ljudske šole, mora biti njeni prednik. Ravno tega vpliva pa dan danes svet noče; vlada, bolj prav vladajoča stranka, hoče imeti ljudsko šolo vso v svoji oblasti, in duhoven naj bo le učenik kerš. nauka. Tega pa katoliška cerkev nikakor ne dovoli, in tudi ne sme dovoliti; tudi protestantje hočejo, da ljudske šole ostanejo verske šole, ker kerš. nauk po svoje učé. Nasproti temu hočejo liberalci take šole imeti, da bi bile ravno tako dobre kristijanu, judu, nejeverniku poganu ali mahomedancu.

V duševnem življenji je treba zmirom éverstega in marljivega gibanja. Da bi duhovni bolj na šolo se ozirali, so pokojni vladika Slomšek radi stavili v pastoralnih shodih duhovnim vprašanja, ktera zadevajo ljudsko šolo, odgojevanje mladine, ker so bili sami, kakor ves slovenski svet vé, pobožen duhoven in skušen šolnik. L. 1853. so zastavili to le vprašanje: „Ker nam manjka sposobnih ljudskih učiteljev, kako bi se dalo tukaj pomagati? Kaj naj bi storili dušni pastirji, da izučé pripravnih učiteljev za ljudske šole? L. 1858. pa: „Dasiravno se množijo ljudske šole, razširjuje se pa tudi brezbožnost, samopašnost, zaničevanje oblasti, in nagnjenje do nepokorščine, od kod pride to? Kako bi se dale nedeljske šole bolje vrediti?“ — Škofjski konzistoriji tudi večkrat stavijo učiteljem vprašanja,

ktera segajo v keršansko izrejo. — Po tih potih, mislim, se silno imenitna stvar ljudske odgoje naj bolj in obče pretresuje; duhovi se budé, in se tudi marsikteri zbudi. Lepo je, da posamesen pretresuje taka vprašanja, nikdar ni brez koristi; Bog zna, kam pade dobra iskra; vesoljnega gibanja pa tako posamesno pretresovanje zbuditi ne more.

Čudil se boš, dragi moj Radoslave, kam sem zašel od svojega predmeta. Pa, ker sem nekaj to reč prevdarjal, je nisem mogel tako posamesno pustiti, ker to vprašanje je silno imenitno in važno, sega v vse stanove in se ravná po raznih okolnostih. Tedaj sem ti pa od te reči več govoril, kakor sem od začetka sam mislil. Z Bogom!

Tvoj

Svetoslav.

Pomenki o slovenskem pisanji.

XXIV.

D. Ne bilo bi napak ravnati se po slovnici *Metelkotovi* — praviš ti; *Krušic* moj dragi pa je po slovnici *Metelkovi*, kakor govori sam, posnel to pravilo. Tako se sliši in čita sedaj *Metelko Metelkota-u* . . ., in sedaj *Metelko Metelka-u* itd.; ktero je pravo in kako mi je ravnati v pisanji lastnih imen?

O. Kar smo popustili *Metelkotove* terdne in dobre pravila o pisavi lastnih osebnih, domačih in tujih imen, sem rekel ravnokar, se nam je vse nekako zmedlo v tej reči. Da to razvidimo in se koristno o tem razgovarjati moremo, naj pové *Krušic* sam svoj nauk, in ti beri potlej, kar uči *Janežič* o sklanjavi lastnih imen, in sicer le tistih moških imen in primkov na samoglasnik, če tudi po versti: *a, e, i, o, u*.

K. §. 17. d. pravim: Männliche auf *a* auslautende Nennwörter werden richtig nach dem Muster *róka* abgeändert: *starešina, starešine; Jeretína, Jeretine* u. s. w. Die ungenaue Volkssprache setzt aber dem *a* ein *t* an, und folgt dann dem Muster *snòp*, was jedoch nicht nachzunehmen ist.

§. 15. c. pravim: Fremde Eigennamen schieben statt des *t* nach dem *e* richtiger *j* ein: *Klárke, Klárkeja*.

§. 22. g. pravim: Wahre Eigenschaftswörter sind auch die aufski auslautenden Eigennamen, und werden wie diese abgeändert: *Ledínski, Ledínskega, Ledínskemu* u. s. w. — Barbarisch ist der